

Bijvangst of verwarring zaaien?

Er is terecht veel aandacht voor wilde bijen en andere bestuivers. Veel soorten zijn bedreigd en dat brengt ook de bestuiving van 90% van de wilde planten en 75% van onze gewassen in gevaar¹. De oorzaken zijn duidelijk: intensieve landbouw en ruimtegebruik zorgen voor landschappen waarin stikstofsoorten woekeren, bloemen grotendeels ontbreken en de natuurkwaliteit beneden peil is. Honderden lokale initiatieven proberen het tij te keren, er is zelfs een nationale bijenstrategie. Deze initiatieven beperken zich vaak tot inzaaien en bijenhôtels plaatsen, maar dat is slechts een deel van de oplossing.

Gezocht: Bed & Breakfast met wellness

Wilde bijen moeten zich kunnen voortplanten en voldoende voedsel hebben (B&B) in een gezonde leefomgeving ('wellness'). Als één van deze aspecten ontbreekt is de kans op overleven niet groot. In Nederland is een B&B met wellness te vinden in de drogere natuurgebieden en ook in de bebouwde omgeving. In natte natuurgebieden kan gebrek aan nestplekken de beperking zijn, terwijl in het huidige landbouwgebied zelden de gewenste combinatie van randvoorwaarden aanwezig is.

Hoe kieskeurig zijn wilde bijen?

Wilde bijen zijn meestal niet kieskeurig in hun dieet. Vrijwel alle bijensoorten verzamelen nectar van

een breed palet planten. Minder dan 60 van de 360 Nederlandse bijensoorten halen stuifmeel van een beperkt aantal plantensoorten. Dan zijn er nog enkele 'stuifmeel-specialisten' die direct afhankelijk zijn van een enkele plantensoort of plantengeslacht, maar die zijn vaak 'specialist' op zeer algemene taxa, zoals de klimopbij op Klimop (*Hedera helix*) en de wormkruidbij op Boerenwormkruid (*Tanacetum vulgare*). Andere stuifmeelspecialisten gebruiken gele Composieten (tientallen soorten) of klokjes (veel soorten). Deze bijensoorten blijken altijd veel minder wijd verspreid dan hun voedselplanten², er zijn dus andere factoren meer beperkend dan stuifmeelplanten. Met klokjesbijen gaat het juist goed omdat klokjes (*Campanula* spp.) zo populair zijn

in tuinen en omdat ze nestelen in bijenhôtels. Als ze zouden moeten overleven op de inheemse *Campanula*'s op 'natuurlijke' locaties zouden ze allemaal zeldzaam zijn.

Het beperkte voorkomen van wilde bijen zit hem waarschijnlijk vaker in de algemene voedselbeschikbaarheid en nestplekken dan in de aanwezigheid van hun favoriete stuifmeelbron. Vanzelfsprekend bezoeken niet alle soorten bijen alle bloeiende planten, dat heeft onder andere te maken met de vorm en grootte van de bloemen, het voedsel dat geboden wordt en ook concurrentie met andere soorten.

Wanneer is inzaaien een goede optie?

Voedselaanbod gedurende het

Op dit industrieterrein in Heerenveen is zowel aanbod van nestgelegenheid als variatie aan bloemen. Voor de pluimvoetbij, grasbij en verschillende groefbijen is dit de beste plek in het voornamelijk landbouwgebied.

Mannetje van de grote klokjesbij op *Campanula* spp. Foto: Dick Belgers.

vliegseizoen is een belangrijke randvoorwaarde voor wilde bijen. In veel gevallen kan dit door het beheer te verbeteren. Gefaseerd maaien en afvoeren werkt goed omdat daarmee (soms heel langzaam) verschraving optreedt. Klepelen en plantenmateriaal laten liggen werkt slecht en resulteert in soortenarme stikstofbermen die we overal zien: hoge grassen, Fluitenkruid en Raapzaad en af en toe iets anders. Inzaaien kan op plekken waar nieuwe inrichting nodig is een belangrijk instrument zijn en snel resultaat opleveren. Echter het is wel van belang dat hierbij rekening gehouden wordt met de andere functies in het gebied, zoals natuur, landbouw, recreatie, bedrijvigheid, en de bereidheid bestaat tot langdurig weloverwogen beheer. Als inzaaien gewenst is, dan is de vraag: Wat moeten we inzaaien? Meestal wordt gekozen voor (niet of nauwelijks inheemse) grassen, maar steeds vaker voor biodiverse (gifvrije) mengsels. Al snel buitelen dan de meningen over elkaar heen over de oorsprong van het zaaigoed: inheems of niet. Wij denken dat de keuze afhangt van de doelen en functies in het gebied (tuin, park, wegberm, tijdelijke natuur, woonwijk, bedrijventerrein) en zullen uitleggen waarom.

Wanneer is inheems een randvoorwaarde?

Voor de mens is inheems zelden een criterium: we verbouwen (en eten) grotendeels exotische gewassen, onze bossen zijn beplant met exotische bomen en we noemen soorten die door de Romeinen naar Nederland zijn gebracht 'ingeburgerd' of 'inheems'. Voor de bijen is inheems ook zelden een randvoorwaarde, immers de meeste bijensoorten zijn geen specialisten, de jonge bijen moeten zelf leren waar ze voedsel kunnen verzamelen. Ook veel specialisten passen zich gemakkelijk aan, aan nieuwe soorten die binnen hun voorkeursdieet vallen.^{3,4,5} Het argument dat onze wilde bijen per se inheemse planten nodig hebben voor hun voortbestaan is dus grotendeels incorrect, maar er kunnen zeker andere redenen zijn om juist wel inheemse soorten in te zaaien als inzaaien de beste optie is. Als de natuur de hoofdfunctie is in een gebied moet rekening gehouden worden met de soorten die daar voorkomen en wat die nodig hebben. Ook in andere gebieden zou rekening gehouden moeten worden met de condities die tenminste de algemene soorten bijen nodig hebben, de Basiskwaliteit Natuur.⁶ Inzaaien van een (deels) inheems mengsel of juist van andere soorten

is dus afhankelijk van de wensen en functies in het gebied.

Ook dan zijn er weer beslissingen te nemen: wat is inheems? Wat is inheems zaaigoed? Dat zijn lastige vragen want planten en bijen houden geen rekening met onze grenzen en natuur is constant in beweging! Daarbij, wat we ook doen om de biodiversiteit te versterken, er is vaak onverwachte en verrassende bijvangst. Laten we daar naar kijken in plaats van met - naar ons idee - vaak voortijdige, meningen en waardeoordelen verwarring te zaaien.

Auteurs: Koos Biesmeijer & Saskia Klumpers

Naturalis Biodiversity Center

Bronnen

1. Ollerton, J., R. Winfree & S. Tarrant. 2011. How many flowering plants are pollinated by animals? *Oikos*, 120(3): 321-326.
2. Peeters, T.M.J., I.P. Raemakers & J. Smit. 1999. De voorlopige atlas van de Nederlandse wilde bijen.
3. Stouffer, D.B., A.R. Cirtwill & J. Bascompte. 2014. How exotic plants integrate into pollination networks. *Journal of Ecology*, 102, 1442-1450.
4. Rollings, R. & D. Goulson. 2019. Quantifying the attractiveness of garden flowers for pollinators. *Journal of Insect Conservation*, 23:803-817.
5. Staab, M., M.H. Pereira-Peixoto & A.M. Klein. 2020. Exotic garden plants partly substitute for native plants as resources for pollinators when native plants become seasonally scarce. *Oecologia*, 194, 465-480.
6. Kwak, R., A. van den Burg, G. Dommerholt, A. van Kreveld, A. Stortelder & R. van Wijngaarden. 2018. Op weg naar een basiskwaliteit voor natuur. *De Levende Natuur*, 119(5): 230-233.